

การอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็กในประเทศไทย

Conservation and Development of the Performing Arts of Puppet Theater in Thailand

Panot Susuwan
Boonsom Yodmalee et al.
Mahasarakham University

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาของการแสดงหุ่นละครเล็กในปัจจุบัน และ 2) เพื่อศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนาการเพิ่มมูลค่าทางศิลปะการแสดงของหุ่นละครเล็กในประเทศไทย แบบบูรณาการ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลรวบรวมจากเอกสาร (Documentary) และทำการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ด้วยวิธีการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการเสวนาทางวัฒนธรรม กับกลุ่มผู้รู้ ผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป โดยการคัดเลือกพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ นาฏยศาลา หุ่นละครเล็ก ผลการศึกษา พบว่า

1) สภาพปัญหาของการแสดงของหุ่นละครเล็ก เกิดจากการเป็นเอกชนที่ดำเนินการในเชิงอนุรักษ์ ทำให้ไม่สามารถได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลอย่างเต็มที่นัก ในเงื่อนไขนาฏยพาณิชย์ รูปแบบการแสดง หุ่นละครเล็ก การบริหารจัดการ และสถานะของนักแสดงและนักดนตรี สะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนสถานะของนาฏศิลป์และดนตรีไทยจากแบบประเพณีนิยม (Traditionalism) มาเป็นแบบสากลนิยม (Cultural Universality) ที่มีตลาดเป็นปัจจัยกำหนด รูปแบบการแสดงแบบเดิมที่เคยแสดงถูกนำมาปรับเปลี่ยนให้เป็นการแสดงในรูปแบบที่ร่วมสมัยในสังคมสมัยใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสาน ความขัดแย้ง และการตอรองระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับสังคมนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมปัจจุบัน

2) การอนุรักษ์และพัฒนาการเพิ่มมูลค่าทางศิลปะการแสดงของหุ่นละครเล็กในประเทศไทย แบบบูรณาการ พบว่า รูปแบบแนวทางการอนุรักษ์ ประกอบด้วย 3 แนวทาง ได้แก่ ตัวปัญญา วิธีการ สิ่งแวดล้อม ซึ่งได้เสริมสร้างความนึกคิดให้กับคนรุ่นหลังในการสืบทอดภูมิปัญญา และตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมในขณะที่ยังคงกำลังมีการพัฒนา

ด้านการอนุรักษ์การแสดงหุ่นละครเล็ก พบว่า ควรมีเนื้อหาบรรจุไว้ในหลักสูตรของโรงเรียนและมหาวิทยาลัย หรือจัดทำเป็นเทปบันทึกภาพการแสดงหุ่นละครเล็กมอบให้สถาบันการศึกษาเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนและมอบให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทั่วประเทศเพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าการแสดงหุ่นละครเล็ก จัดนิทรรศการ จัดทำเว็บไซต์เกี่ยวกับการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเผยแพร่ให้ผู้สนใจได้ศึกษาไปทั่วโลก

ด้านการพัฒนารูปแบบการแสดงหุ่นละครเล็ก ของนาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) เน้นไปที่เอกลักษณ์ความเป็นไทย

และให้ความสนใจกับคุณค่าทางวัฒนธรรมอันเป็นหัวใจสำคัญของการจัดแสดง ขณะเดียวกันต้องให้ความสำคัญในการสร้างสรรค์การแสดง และพัฒนาให้มีความสด ร่วมสมัย ข้ามวัฒนธรรมไปพร้อมกัน ซึ่งได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบมาตลอดอย่างเหมาะสมเพื่อมิให้ส่งผลต่อคุณค่าของศิลปะการแสดงแขนงนี้ จนไม่เหลือสภาพเดิม ในการพัฒนารูปแบบการแสดงหุ่นละครเล็กของนาฏยศาลา หุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) เน้นไปที่เอกลักษณ์ความเป็นไทย และให้ความสนใจกับคุณค่าทางวัฒนธรรมอันเป็นหัวใจสำคัญของการจัดแสดง ขณะเดียวกันต้องให้ความสำคัญในการสร้างสรรค์การแสดง และพัฒนาให้มีความสด ร่วมสมัย ข้ามวัฒนธรรมไปพร้อมกัน ซึ่งได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบมาตลอดอย่างเหมาะสมเพื่อมิให้ส่งผลต่อคุณค่าของศิลปะการแสดงแขนงนี้จนไม่เหลือสภาพเดิม

ด้านการเพิ่มมูลค่าทางศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก พบว่า เป็นวิธีการทำให้คณะกรรมการแสดงหุ่นละครเล็ก มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ประกอบการแสดงหุ่นละครเล็กให้สามารถเพิ่มรายได้จากการทำธุรกิจการ โดยการจำหน่ายสินค้า ของที่ระลึกต่างๆ สำหรับผู้ชมที่ได้เห็นความสำคัญของการแสดงหุ่นละครเล็ก ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับคณะหุ่นละครเล็กที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และใช้ประโยชน์ได้ มีการออก Gift Voucher ของนาฏยศาลา หุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) ร่วมกับธุรกิจอื่น

คำสำคัญ : การอนุรักษ์ พัฒนา ศิลปะการแสดง หุ่นละครเล็ก

Abstract

This study aims to 1) Study the problems of the puppet show in the present and 2) Study of the Conservation and development of integrated value added of the art of puppet show in Thailand. The research methodology as qualitative method has been conducted by documentary and field study using multiple tools such as observation, notification, interview, focus group and cultural discussion Purposive sampling method was employed to identify the key informants, operation person and general informants which involved in the Art House of Puppet show.

1) The general problems of the puppet show in Thailand occurred from the organized as private business which fence the monetary support from the government. Under the conditions of Economic-Art, The puppet show organization including actor's status in the Art House of Joe Louise has been changed from Traditionalism to Cultural Universality which controlled by marketing factors. The original show has been modified to fashionable related to the social situations. The present show reflect the mix of conflict and the negotiation between original cultures to the globalization. This is to survive in the context of economic, social and culture today.

2) This study find 3 ways to integrated value added of the art of puppet show in Thailand are the knowledge, the instruction and environment which promote the new generation to protect and carry the knowledge with awareness in value of cultural art in the developing social.

This study also suggest the curriculum of puppet show in to school or university in term of conservation. The others are the production of the video of puppet show give to the education institute for learning use and the provincial cultural center for database record. The exhibition and online website both Thai and English language broadcast to the interested people worldwide.

In term of the development of the puppet show of art house Jo Louise is emphasized on the Thai unique and caring in cultural value which judge as the heart of the show. As well as pay importance in the creative of the show and develop the fresh, fashionable across the cultural together. The show has continually adapted to the appropriate affected to this line of the show to disappear the original.

In term of the adding the value of puppets show, the study show the way of improve the quality of life of the band. By developing the life quality of the business owner of puppet show to increase more income and profit by selling the goods and gimmicks. This aims to increase the audience awareness on the show and the unique and usefulness. The puppet show also launch the gift voucher of the art house Jo Louise with other business.

Keywords : conservation, development, performing arts, puppet theater

บทนำ

หุ่นเป็นการแสดงมหรสพชนิดหนึ่ง ที่ใช้รูปจำลองคล้ายของจริงที่มีมาแต่โบราณในหลายประเทศของโลก หลักฐานเก่าแก่ที่สุด คือ ที่ประเทศอียิปต์ ซึ่งมีอายุประมาณ 3,000 ปีก่อนคริสต์ศักราช หุ่นของแต่ละชาติ มีเอกลักษณ์และความงดงามแตกต่างกันไป สำหรับประเทศไทยมีหลักฐานการแสดงหุ่นครั้งแรก สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลาง ระหว่างพ.ศ. 2199-2231 ซึ่งตรงกับสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นการแสดงแทนตัวคน สิ่งมีชีวิตอื่นๆ หรือแม้แต่สิ่งสมมุติในเทพนิยาย ซึ่งการแสดงการเคลื่อนไหวของหุ่นจะอยู่ในความควบคุมของมนุษย์ที่เป็นผู้สร้างมันขึ้นมา ต่อจากนั้นได้สืบทอดมาถึงสมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ หุ่นที่แสดงมีทั้งหุ่นไทย หุ่นลาว มอญ พม่า ญวนและฝรั่ง ซึ่งถือว่าเป็นยุคที่มีความรุ่งเรืองมาก (Chotsatein, 1981) การพัฒนาของหุ่นไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ คือ

ระยะแรก ตั้งแต่สมัยอยุธยา กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในยุคนี้เป็นการใช้หุ่นแสดงแทนคน เรียกว่าหุ่นหลวงหรือหุ่นใหญ่ มีขนาดความสูงประมาณ 1 เมตร ตัวหุ่นทำด้วยไม้มี 2 ช่วง คือ ออกและสะโพก ตรงเอวเคลื่อนไหวได้ แขนหุ่นมี 4 ส่วน นิ้วเคลื่อนไหวได้ 3 นิ้ว คือนิ้วชี้ นิ้วกลาง และนิ้วาง ส่วนขามี 2 ส่วน ที่เท้าใส่รองเท้าด้วย ตัวหุ่นมี 2 แบบ คือ หน้าหุ่นกับคอหุ่นเป็นชิ้นเดียวกัน และหน้าหุ่นอย่างที่ทำเพียงส่วนหน้าอย่างหัวโขน ศีรษะหุ่นทำด้วยไม้และกระดาษ เครื่องแต่งกายของหุ่นหลวงคล้ายกับเครื่องแต่งกายของโขนละครอย่างสมัยก่อน แต่เครื่องประดับต่างจากโขนละครออกไปสำหรับการเชิดหุ่นหลวงนั้น ไม่มีหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรแสดงไว้ว่าเชิดอย่างไร หากแต่เพียงสันนิษฐาน

จากภาพจิตรกรรมฝาผนังมีเขียนเอาไว้ตามวัดต่าง ๆ และตัวหุ่นที่ยังเหลืออยู่ว่าการขีดหุ่นหลวงมีวิธีการขีดอย่างไร นอกจากนั้นผู้เขียนยังได้กล่าวถึงลักษณะของฉากและโรงหุ่นหลวงว่า จากหลักฐานที่พออ้างอิงได้มีเพียงภาพจิตรกรรมฝาผนังและหมายรับสั่งเท่านั้น (Posayakrit, 1986)

ระยะที่สอง เป็นการแสดงหุ่นจีนโดยเจ้านายฝ่ายใน ซึ่งมีหลักฐานแน่ชัดในรัชกาลที่ 4 และเล่นเรื่อยมาจนถึงรัชกาลที่ 5 หุ่นจีนมีหลายแบบทั้งหุ่นเชิดมือและหุ่นเชิดทั้งตัว ต่อมาได้มีการทำหุ่นไทยขึ้นโดยกรมพระราชวังบวรสถานมงคล มีลักษณะคล้ายหุ่นหลวง หรือหุ่นใหญ่โบราณ สมัยรัชกาลที่ 1 และที่ 2 แต่ตัวหุ่นมีขนาดเล็กกว่าเรียกว่า “หุ่นวังหน้า” ซึ่งได้นำออกแสดงให้ประชาชนทั่วไปได้ชมด้วย (Phlainio, 1984)

ระยะที่สาม เป็นยุคหุ่นกระบอก โดย ม.ร.ว.เลาะ พยัคฆเสนา เป็นผู้ริเริ่มทำขึ้นราว พ.ศ. 2435 และมีขึ้นในกรุงเทพฯ ราวพ.ศ. 2436 โดยเลียนแบบหุ่นของเมืองสุโขทัย ซึ่งนายเหน่งหรือครูเหน่งเป็นผู้คิดดัดแปลงมาจากหุ่นจีนไหหลำ (Nawikkamun, 2004) เป็นหุ่นที่มีหัวและแขน 2 ข้างที่เลียนแบบคนจริง ส่วนลำตัวนั้นใช้กระบอกไม้ทั้งปล้อง จึงเรียกว่าหุ่นกระบอก สวมตั้งแต่คอลงมาถึงข้อมือยาวประมาณ 8 นิ้ว เอาผ้าคลุมตั้งแต่คอกว้างออกไปเท่าที่มือจะเหยียดได้ ต่อมือหุ่นตรงมุมผ้าผืนเดียวกันเพื่อเป็นการบังมือผู้เชิดที่จับกระบอกและแกนไม้ ซึ่งเสียบกับมือหุ่นสำหรับเชิดได้ในตัว ทำให้เชิดได้อย่างว่องไวกระฉับกระเฉง หุ่นคณะนี้เรียกว่า “หุ่นคุณเถาะ” หลังจากนั้นก็มีคณะหุ่นกระบอกเกิดขึ้นหลายคณะ เช่น หุ่นนายวิง หุ่นจางวางต่อ ณ ป้อมเพชร และหุ่นนายเปี้ยก เป็นต้น เพราะได้รับความนิยมมาก ขณะที่หุ่นกระบอกได้รับความนิยมอย่างมากรุนั้น ก็มีผู้คิดทำหุ่นเต็มตัวขนาดเล็ก เล่นเป็นละครเล็ก ปัจจุบันการแสดงหุ่นกระบอกละครเล็ก ยังมีปรากฏอยู่ตามสถานที่ต่างๆ บ้าง และหุ่นก็ถูกนำไปใช้ในกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น (Chotsatein, 1981)

ต่อมาหุ่นกระบอกก็เหลืออยู่เพียงไม่กี่คณะเท่านั้น เพราะโอกาสในการแสดงลดน้อยลง จนในที่สุดหุ่นกระบอกก็กลายเป็นมหรสพที่หาดูได้ยาก และเกือบจะเลือนรางไปจากความทรงจำของคนไทย จนในราว พ.ศ. 2517 อาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต ได้ริเริ่มฟื้นฟูการเล่นหุ่นโดยนำมาปรับปรุง และสร้างขึ้นใหม่จนวิจิตรงดงามตระการตา นับเป็นการชุบชีวิตหุ่นให้มีชีวิตขึ้นอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็ยังไม่แพร่หลายเหมือนในอดีต

ปัจจุบันการเล่นหุ่นของไทย ได้รับความนิยมน้อยลง เนื่องจากอิทธิพลความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาศาสตร์ ได้เข้ามาสู่สังคมไทยซึ่งมีผลกระทบต่อความนิยมในการเล่นมหรสพ ภาพยนตร์ และสิ่งบันเทิงอื่นๆ ที่ใช้ระบบไฟฟ้าเข้ามามีบทบาทสำคัญแทนที่ ประกอบกับสถานะทางเศรษฐกิจในปัจจุบันไม่เอื้ออำนวยที่จะให้มีการเล่นอย่างสมัยโบราณได้ เนื่องจากเวลาว่างจากการพักผ่อนหย่อนใจลดน้อยลง ผู้คนส่วนใหญ่ต้องใช้เวลาในการแข่งขันเพื่อประกอบอาชีพ สถานะทางเศรษฐกิจของประชาชนก็ไม่เอื้ออำนวย จากสภาพการณ์เช่นนี้ ศิลปะการบันเทิงชั้นสูง เช่น การเล่นหุ่นละครเล็ก ซึ่งต้องอาศัยเวลากำลังคนจำนวนมาก ความประณีตและความลึกซึ้งละเอียดอ่อนเช่นนี้ จึงไม่ปรากฏในงานประเพณีต่างๆ ของคนไทยอีกต่อไป ประกอบกับลีลาการเล่นที่เชื่องช้า ไม่เข้ากับยุคสมัยที่ต้องการความรวดเร็ว ทำให้การเล่นหุ่นละครเล็กไม่ได้รับความนิยม

อย่างไรก็ตามการเล่นหุ่นละครเล็กของไทยไม่ได้ถูกทอดทิ้งไปเสียทีเดียว ยังมีผู้ให้ความสนใจอนุรักษ์ สืบทอดให้คงอยู่เช่นเดียวกับวัฒนธรรมไทยแขนงอื่นๆ โดยครูสาคร ยังเขียวสด ปัจจุบันได้เสียชีวิตไปแล้ว ได้สืบทอดต่อมายังทายาทรุ่นลูกและหลาน ซึ่งคนกลุ่มนี้ยังเห็นความสำคัญของการแสดงหุ่นละครเล็ก

อยู่ในชื่อคณะนาฏยาศาลาหุ่นละครเล็ก ได้มีการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบต่างๆ ให้มีลักษณะเฉพาะที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเองมากขึ้น รวมทั้งการผ่านพ้นวิกฤติในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน เช่น เหตุการณ์ไฟไหม้หุ่นเกือบทั้งหมด ภาระหนี้สิน จนถึงการถูกไล่ที่จนไม่มีโรงละครให้จัดแสดง จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าเพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่เป็นอย่างดี

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นเป็นแรงจูงใจที่สำคัญ เนื่องจากหุ่นละครเล็กมีคุณค่าทางวัฒนธรรมสูง ขณะที่ต้องเผชิญกับอุปสรรคและการผ่านสถานการณ์วิกฤติแต่ละยุคสมัยจนยืนหยัดอยู่ได้อย่างสง่างาม จึงทำให้ผู้วิจัย เกิดความสนใจศึกษาเรื่องหุ่นละครเล็ก คณะนาฏยาศาลาของไทยให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น รวมถึงองค์ประกอบและสถานภาพการประกอบอาชีพของหุ่นละครเล็กในเชิงธุรกิจ และมิติทางวัฒนธรรม โดยอาศัยแนวทางการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารโบราณที่เกี่ยวข้อง จากคำบอกเล่า และการสัมภาษณ์บุคคลผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และได้รับการสืบทอดในการแสดงหุ่นละครเล็กในปัจจุบัน เป็นการบันทึกข้อมูลรวมเล่มเป็นรูปเล่มวิจัยเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษาเรื่องหุ่นละครเล็ก และเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่สมบัติทางศิลปการแสดงของไทยอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งการที่จะอนุรักษ์ศิลปะแบบโบราณให้เข้าถึงคนยุคปัจจุบันนั้น เรื่องสำคัญคือ สิ่งที่น่าสนใจ ต้องอยู่ในโลกของความเป็นจริง ให้ดำรงคงอยู่ในรูปแบบของสื่อวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์ให้ผู้คน ผู้สนใจใคร่รู้ และเยาวชนรุ่นหลังได้ประจักษ์ในคุณค่าอันมาสนใจ ได้รู้จักศิลปะและวัฒนธรรมที่งดงามสืบทอดต่อไป และเชื่อว่าพลังทาง “วัฒนธรรม” เป็นแบบอย่างที่มีพลังอำนาจที่สุดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และปัจเจกบุคคล ต้องนำมาสร้างให้เกิดพลังแห่งแผ่นดิน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของการแสดงหุ่นละครเล็กในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าทางศิลปการแสดงของหุ่นละครเล็กในประเทศไทย

แบบบูรณาการ

กรอบแนวคิด

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยประยุกต์กรอบแนวคิดจากแนวคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Wechkama, 2016) ซึ่งเกิดจากพลวัตของวัฒนธรรมที่ขับเคลื่อนโดยกระแสโลกาภิวัตน์ รวมถึงการก่อเกิดกระแสวัฒนธรรมใหม่จากกระบวนการประสานรวม การกลมกลืนทางวัฒนธรรม และการต่อต้าน โดยมีการไหลเวียนเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมผ่าน 5 มิติ ได้แก่ มิติชนชาติพันธุ์วรรณา มิติการสื่อสาร มิติมโนคติ มิติเศรษฐกิจและการเงิน และมิติการพัฒนาวัฒนธรรมและเทคโนโลยี ทฤษฎีแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Wannasiri, 1997) เกิดจากปัจจัยต่างๆ เป็นตัวกระตุ้นในการนำความเชื่อของบุคคล หรือการแลกเปลี่ยน การค้าขาย กระจายจากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง โดยแพร่กระจายผ่านช่องทางทางการสื่อสารรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทำให้วัฒนธรรมเกิดหลังไหลและผสมผสานเชื่อมโยงกันภายใต้ระบบของสังคมและวัฒนธรรม ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม (Parsons, 1991) กล่าวว่า สังคมเป็นระบบที่ซับซ้อนมีความสัมพันธ์ระหว่างกันและมีส่วนที่พึ่งพากัน แต่แต่ละส่วนของสังคมจะมีอิทธิพลต่ออีกส่วนหนึ่งของสังคม

แต่ละส่วนของสังคมคงอยู่ได้เพราะมีหน้าที่ที่ต้องดำเนินการเพื่อจะบำรุงรักษาให้สังคมคงอยู่หรือเกิดเสถียรภาพของสังคมทั้งสังคม ความคงอยู่ของแต่ละส่วนของสังคมสามารถอธิบายหน้าที่ในสังคมโดยรวมได้ สังคมทุกสังคมมีกลไกที่บูรณาการซึ่งกันและกัน กลไกหนึ่งที่สำคัญคือ ความเชื่อ ค่านิยมที่สมาชิกในสังคมมีต่อสังคม และทฤษฎีการยอมรับสิ่งใหม่ (Maicharoen, 2009) มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในด้านที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น การที่บุคคลหรือกลุ่มยอมรับสิ่งใหม่ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับบุคลิกภาพความรู้ความเข้าใจ ทักษะคติ และค่านิยมของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคม ซึ่งมีแหล่งที่มา 3 ประการ คือ การค้นพบ การคิดค้น และการแพร่กระจาย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นาฏยศาลา หุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์)
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 51 คน ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) เป็นกลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลหลักและความสำคัญเกี่ยวกับสภาพปัญหาในการแสดง การอนุรักษ์และพัฒนาารูปแบบการแสดงหุ่นละครเล็กเป็นกลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลด้านการบริหารจัดการเพิ่มมูลค่าในการแสดงหุ่นกระบอก จำนวน 9 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จำนวน 12 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารของนาฏยศาลา หุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) ผู้แสดงหุ่นละครเล็ก ผู้ที่ปฏิบัติงานในหน้าที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดง และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) จำนวน 30 คน ประกอบด้วยผู้ชมชาวไทย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกแนวทางการสนทนากลุ่ม และแบบบันทึกการเสวนาสื่อวัฒนธรรม ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล ตอนที่ 2 สภาพปัญหาของการแสดงหุ่นละครเล็กในปัจจุบัน ตอนที่ 3 การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าทางศิลปะการแสดงของหุ่นละครเล็กในประเทศไทยแบบบูรณาการ

2. แบบบันทึกแนวทางการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guideline) ใช้สำหรับบันทึกประเด็นการสนทนากลุ่ม จำนวน 6–10 คน แบ่งออกเป็น 3 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 รายชื่อผู้เข้าร่วมการสนทนา ตอนที่ 2 ประเด็นในการสนทนา ตอนที่ 3 ประเด็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะอื่นๆ เพื่อให้ทราบแนวทางในเรื่องการอนุรักษ์แบบยั่งยืน การถ่ายทอด วิธีการแก้ปัญหาวิกฤติต่างๆ การดำเนินชีวิต ผู้วิจัยจะทำการสนทนากลุ่มโดยแบ่งเป็นกลุ่มนักแสดง กลุ่มเบื้องหลัง กลุ่มจัดการและบริหาร เพื่อให้ผู้วิจัยได้สามารถนำไปเป็นข้อมูลหรือข้อสรุปเพื่อการวิเคราะห์ที่ถูกต้องสมบูรณ์ในประเด็นต่างๆ รวมถึงการบริหารจัดการ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงคณะหุ่นละครเล็ก ตลอดถึงการหาข้อสรุปเกี่ยวกับปัญหาของการแสดงคณะหุ่นละครเล็ก และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาารูปแบบการแสดงหุ่นคณะหุ่นละครเล็กนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางศิลปะการแสดงของหุ่นละครเล็กในประเทศไทยแบบบูรณาการ

3. แบบบันทึกการเสวนาสื่อวัฒนธรรม ในหัวข้อ ก้าวต่อไปของหุ่นละครเล็ก หุ่นละครเล็กกับสื่อวัฒนธรรม สืบสานตำนานหุ่นไทย เพื่อนำข้อเสนอแนะหรือข้อถกเถียงในประเด็นดังกล่าว มาเป็นแนวทางในการสรุปผลการวิจัยเพื่อนำไปสู่การบูรณาการได้อย่างถูกต้อง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) กระทำก่อนเข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนาม และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ได้แก่ 1. การสัมภาษณ์ 2. การสนทนากลุ่ม และ 3. การเสวนาสื่อวัฒนธรรม โดยผู้วิจัยได้กำหนดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยตั้งแต่ เดือนมิถุนายน 2552 ถึงเดือนมิถุนายน 2557

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจะกระทำควบคู่กันไประหว่างออกภาคสนาม โดยนำข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาเอกสาร และข้อมูลภาคสนามมาแยกประเภทจัดหมวดหมู่ สรุปสาระสำคัญตามประเด็นความมุ่งหมายที่ทำการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีวิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) ของ Chantawanich., (2010) สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถาม และศึกษาข้อมูลจากเอกสารด้วย แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ อาศัยข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytics Induction) แล้วจึงวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นข้อสรุป และนำข้อมูลที่นำมาสรุป อภิปรายผลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) (Chantawanich., 2011)

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาของการแสดงหุ่นละครเล็กในปัจจุบัน พบว่า

1.1) ด้านการแสดงถูกรอบจะมีต้นทุนเท่ากัน ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์ผู้ชมจำนวนมากหรือน้อยก็ตาม เป็นเหตุให้นาฏยศาสตร์ฯ ต้องแบกรับกำไร และการขาดทุนสลับกันไปตามจำนวนคนดูแต่ละรอบ ถึงแม้ในทุกวันนี้มีคนดูเพิ่มขึ้น แต่รายรับที่ได้ทำให้บริษัทพออยู่ได้เท่านั้น ซึ่งรายได้บางส่วนต้องนำมาจ่ายภาระเก่าที่ค้างชำระ ทำให้ไม่มีทุนสำหรับพัฒนาการแสดงชุดใหม่ ในขณะที่ต้นทุนการสร้างละครชุดใหม่นั้นมีค่าใช้จ่ายในการทำหุ่น ทำฉาก อัดเสียงและอื่นๆ ต้องใช้เงินประมาณ 4-5 ล้านบาท ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เอกชน และรัฐวิสาหกิจเพียงจำกัด จึงต้องชะลอในการพัฒนาการแสดงชุดใหม่ด้วยวิธีการยืดระยะเวลาสำหรับการแสดงให้นานขึ้น จากที่มีการปรับเปลี่ยนชุดการแสดงทุก 6 เดือน จำเป็นต้องยืดระยะเวลาเป็นทุก 1 ปี และเพิ่มราคาบัตรเข้าชมสูงขึ้น นอกจากนี้ นักแสดงยังต้องเดินสายรับงานนอกเพื่อหารายได้เสริมอีกทาง

1.2) จุดบอดของการดำเนินกิจการ คือ ขาดการสื่อสารกับสังคมและกลุ่มผู้บริโภคอย่างต่อเนื่อง การรับรู้ของผู้คนส่วนใหญ่เป็นการชื่นชมในเจตนารมณ์ที่สืบสานศิลปะการแสดงที่มีความเป็นเอกลักษณ์ไทยไว้ให้คนรุ่นหลัง แต่ไม่เกิดพฤติกรรมการเข้าชม โจทย์สำคัญที่ทางนาฏยศาลาฯ จะต้องเผชิญคือการจะทำอย่างไรให้อยู่ได้ เมื่อธุรกิจทางศิลปวัฒนธรรมนั้นไม่ได้สร้างรายได้มากมายนักและทำอะไรให้สามารถดึงดูดกลุ่มคนที่มีความสนใจให้กลายมาเป็นผู้ชมในโรงละคร ดังนั้นจึงได้มีการสร้างความสัมพันธ์กับองค์กรต่างๆ เพื่อสร้างการตลาดและเป็นการเสริมสร้างภาพลักษณ์ใหม่ โดยปัจจุบันไม่ได้ใช้ระบบการขายผ่านตัวแทนบริษัททัวร์เหมือนสมัยก่อน แต่มีแผนในการสร้างมาตรฐานด้านราคาบัตรเข้าชมให้เป็นราคาเดียวกัน ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เริ่มมีการทำตลาดเชิงรุกมิใช่การตั้งรับเพียงอย่างเดียว คือมีการจำหน่ายบัตรผ่านช่องทางที่หลากหลายมากยิ่งขึ้นมีการโฆษณาประชาสัมพันธ์บนสายการบิน เพื่อหวังดึงดูดลูกค้าโดยตรง และมีการจัดกิจกรรมสัญจรในแต่ละภูมิภาค

1.3) ถึงแม้ว่าโจหลุยส์จะเป็นต้นกำเนิดของการแสดงหุ่นละครเล็กและได้รับรางวัลการแสดงยอดเยี่ยมมาแล้วก็ตาม แต่การคุกคามของคู่แข่งอย่าง โรงละครอักษราและโรงละครสยามนิรมิตเองก็เข้ามาสร้างผลกระทบให้การแสดงหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) มีใช้น้อย ด้วยการแสดงที่สนุกสนานและสร้างความหรรษาให้กับผู้ชมพร้อมทั้งสถานที่สุดอลังการและอาหารเลิศรส แต่โจหลุยส์เองกลับมองว่า “เราไม่มีคู่แข่ง” เนื่องจาก “คู่แข่ง” ในความหมายของโจหลุยส์ คือ “ผู้ที่สร้างสิ่งที่เหมือนกัน” ทำให้โจหลุยส์ไม่มองอักษราและสยามนิรมิตเป็นคู่แข่ง ผลที่ตามมาคือ การมองไม่เห็นภัยคุกคามที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งโรงละครอักษราและโรงละครสยามนิรมิตเป็นที่รู้จักมากขึ้น ในขณะที่โรงละครโจหลุยส์เริ่มเป็นที่รู้จักน้อยลง

1.4) ปัจจุบันนาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) มีรายได้หลักที่ใช้ในการบริหารงานจากการขายอาหารและของที่ระลึกในบริเวณโรงละคร โดยค่าขายบัตรเข้าชมนั้นเป็นรายได้เพียงส่วนน้อย โดยเฉพาะรายได้จากการจัดแสดงรอบนักเรียนตลอดช่วงระยะเวลาเปิดภาคศึกษานั้น คิดเป็นเพียงร้อยละ 10 ของรายได้ทั้งหมด เนื่องจากการจัดแสดงในรอบนักเรียนนั้นมีจุดมุ่งหมายหลักในการเปิดโอกาสให้เด็กรุ่นใหม่ได้สัมผัสกับหุ่นละครเล็กสมดังเจตนารมณ์และอุดมการณ์ที่มีมาตั้งแต่สมัยครูสาครเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังมีรายได้จากการรับงานนอกคิดเป็นประมาณร้อยละ 20 ของรายได้ทั้งหมด ส่วนรายได้ที่ได้จากผู้สนับสนุนนาฏยศาลาฯ นั้น ครอบคลุมเพียงค่าใช้จ่ายพื้นฐานประจำเดือนเท่านั้น ในขณะที่รายได้ด้านอื่นๆ จะถูกใช้ไปในการสร้างการแสดงชุดใหม่ๆ ซึ่งมีต้นทุนประมาณ 1 ล้าน 5 แสนบาทต่อการแสดงใหม่ 1 ชุด

1.5) การวางแผนทางการตลาดและทำงานในเชิงระบบนับเป็นความท้าทายของโจหลุยส์คือ จะนำการตลาดมาใช้กับนาฏศิลป์ได้อย่างไร เพราะทั้งหุ่นละคร ทำรำ เนื้อเรื่องในการแสดงต่างก็มีประวัติเรื่องเล่าและความเชื่อที่ถูกสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน การเข้ากันของการตลาดและนาฏศิลป์จึงเหมือนกับสิ่งที่ไปด้วยกันได้ยาก นั่นหมายความว่าถึงจำเป็นต้องเลือกให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นหลักในการดำเนินงาน ซึ่งหากเลือกยึดมั่นศิลปะการแสดงและตระหนักในความเป็นต้นกำเนิด ข้อดีคือการได้รับคำชื่นชมและศรัทธาจากนักวิชาการและนักอนุรักษ์นิยมทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ว่าเป็นศิลปะการแสดงที่ทรงคุณค่าและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมได้ และในอนาคตอาจได้รับรางวัลหรือได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ซึ่งก็เป็นทางเลือกที่ดี แต่สิ่งที่ต้องพิจารณาให้ได้คือ ความเสี่ยงต่อสภาวะการขาดทุนและการปิดตัวลงของกิจการ ในขณะที่หากเลือกใช้การตลาดเป็นหลักอาจเกิดการวิพากษ์

วิจารณ์จากผู้คนรุ่นก่อน และอาจทำให้ความเป็นต้นกำเนิดของโจหลุยส์เลือนรางลงไป แต่สิ่งที่จะได้นั้น คือ การรับรู้ของกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดผู้ชมหุ่นละครเล็กหน้าใหม่มากมาย ส่งผลให้เกิดรายได้ และไม่เสี่ยงต่อการปิดกิจการ

1.6) ภาครัฐไม่เห็นความสำคัญของการแสดงหุ่นละครเล็ก ไม่นอนุรักษ์ ไม่ส่งเสริมและไม่สนับสนุน การแสดงหุ่นละครเล็ก ให้แพร่หลายในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง เพราะขาดงบประมาณสนับสนุนในการจัดทำโครงการต่างๆ ทั้งที่การแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นการแสดงที่อยู่คู่กับราชสำนักและประชาชนตลอดมา นอกจากนี้ มีการแสดงความบันเทิงรูปแบบอื่นแพร่กระจายเข้ามาสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็ว เช่น ภาพยนตร์ ดนตรี ซึ่งผู้จัดใช้กลยุทธ์ดึงดูดและนำเสนอผู้ชมด้วยการแสดงที่มีความตื่นเต้นตระการตา สวยงามยิ่งใหญ่ ซึ่งผู้ชมไม่เคยพบมาก่อน จึงเป็นแรงผลักดันให้ธุรกิจประเภทนี้ได้รับความนิยม และก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เพราะมีความสนุกสนานกว่าในขณะที่ราคาใกล้เคียงกัน

2. การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าทางศิลปะการแสดงของหุ่นละครเล็กในประเทศไทยแบบ บูรณาการ พบว่า

2.1) ด้านการอนุรักษ์การแสดงของหุ่นละครเล็ก

1. จัดการเรียนการสอนด้านศิลปวัฒนธรรมการแสดงหุ่นละครเล็กโดยบรรจุไว้ในหลักสูตร ของสถานศึกษาและมหาวิทยาลัยโดยกระทรวงผู้เกี่ยวข้องต้องดำเนินการให้เป็นรูปธรรม

2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ความรู้เรื่องการแสดงหุ่นละครเล็กโดยจัดทำเป็นเทปบันทึกภาพ การแสดงหุ่นละครเล็กโดยมีเนื้อหาสาระครบถ้วนตามรูปแบบการแสดงหุ่นละครเล็กอย่างสมบูรณ์ และถูกต้อง บันทึกลงบนแผ่นซีดี มอบให้สถาบันการศึกษาทุกระดับตั้งแต่ระดับอนุบาล ประถม มัธยม และอุดมศึกษา เพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทั่วประเทศเพื่อเป็น แหล่งค้นคว้าของผู้สนใจ

3. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลด้านการแสดงหุ่นละครเล็กพร้อมทั้งจัดทำเป็นหนังสือและ ข้อมูลทางวิชาการออกเผยแพร่ต่อสาธารณชน พร้อมทั้งจัดส่งไปให้สถาบันการศึกษาและสำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัดเพื่อเผยแพร่ต่อไป

4. จัดนิทรรศการและการเสวนาให้ความรู้เรื่องการแสดงหุ่นละครเล็ก วันสำคัญอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแสดงหุ่นละครเล็ก โดยจัดอย่างต่อเนื่องตลอดปี

5. จัดทำเว็บไซต์ข้อมูลด้านวิชาการเรื่องการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นภาษาไทยและภาษา ต่างประเทศลงเว็บไซต์เผยแพร่ให้ผู้สนใจได้ศึกษาไปทั่วโลก ขณะทีนาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) ได้มีการพัฒนาการใช้สื่ออินเทอร์เน็ตหลายรูปแบบ ทั้ง เว็บไซต์เดิมซึ่งปิดไปแล้วคือ www.thaipuppet.com

2.2) การพัฒนารูปแบบการแสดงหุ่นละครเล็ก

1. ต้องมีกลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์เชิงรุกของคณะหุ่นละครเล็กผ่านทางสื่อต่างๆ เพื่อความ อยู่รอด เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุชุมชน แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ โดยต้องมีการประชาสัมพันธ์ อย่างต่อเนื่อง

2. มีการบริหารจัดการธุรกิจทางวัฒนธรรม หรือนาฏยพณิชยให้สามารถดำเนินกิจการอยู่ได้ เช่น กำหนดราคาค่าจ้างการแสดงหุ่นละครเล็กให้มีมาตรฐานเดียวกัน

3. การจัดเก็บอุปกรณ์การแสดงมีความสำคัญเช่นกันเพราะการจัดเก็บอุปกรณ์ที่ถูกวิธีและถูกต้องจะเป็นการยืดอายุการใช้งานของอุปกรณ์นั้นไปได้ยาวนาน

4. มีการประเมินผลการแสดงทุกครั้ง จะสามารถช่วยให้คณะหุ่นละครเล็กได้ทราบว่ามีข้อบกพร่องอย่างไรและหาวิธีแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อการแสดงครั้งต่อไปจะได้ไม่มีข้อผิดพลาด

2.3) การเพิ่มมูลค่าทางศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

เป็นวิธีการที่จะทำให้คณะการแสดงหุ่นละครเล็ก มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ประกอบการแสดงหุ่นละครเล็ก ให้สามารถเพิ่มรายได้จากการทำธุรกิจการแสดงหุ่นละครเล็ก โดยวิธีการทำธุรกิจจากการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกต่างๆ เพื่อให้ผู้ชมได้เห็นความสำคัญของการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับคณะหุ่นละครเล็กที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและใช้ประโยชน์ได้ เช่น เสื้อ หมวก แก้วน้ำ กระเป๋าใส่เอกสาร นาฬิกา จาน ช้อน หุ่นละครเล็กตัวเล็กๆ ที่ตั้งเทียนไข และอื่นๆ โดยมีการออก Gift Voucher ของนาฏยศาลา หุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) ร่วมกับธุรกิจอื่น

อภิปรายผล

1. สภาพปัญหาของการแสดงหุ่นละครเล็กในปัจจุบัน

สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับการแสดงหุ่นละครเล็กนั้น มาจากหลายสาเหตุ ซึ่งสาเหตุสำคัญมาจากการที่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องทั้งด้านงบประมาณและการประชาสัมพันธ์ ผู้คนทั่วไปไม่รู้และชื่นชมการแสดงหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) ว่าเป็นศิลปะการแสดงที่มีการอนุรักษ์ความเป็นเอกลักษณ์ไทย แต่ไม่เข้าชมการแสดงจึงไม่เกิดการสร้างรายได้ให้กับคณะหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) รวมถึงการมองข้ามภัยคุกคามหรือคู่แข่งที่มีลักษณะการแสดงใกล้เคียงกันรายได้ในการบริหารจัดการครอบคลุมเพียงค่าใช้จ่ายพื้นฐานประจำเดือนเท่านั้น ซึ่งกระทบต่อระบบโครงสร้างหน้าที่ของคณะหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) ส่งผลต่อระบบความสัมพันธ์ของสังคมในการอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาที่มีเอกลักษณ์ของไทย โดยคณะหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) เป็นส่วนหนึ่งในสังคมที่ทำหน้าที่ให้ความบันเทิงให้ความรู้ และส่งเสริมเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับประชาชนในสังคม มีการเกื้อกูลกันเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ต่อกัน และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมของ Parsons (1991) กล่าวว่า สังคมเป็นระบบที่ซับซ้อนมีความสัมพันธ์ระหว่างกันและมีหน้าที่พึ่งพากันแต่ละส่วนของสังคมจะมีอิทธิพลต่ออีกส่วนหนึ่งของสังคม แต่ส่วนของสังคมคงอยู่ได้เพราะมีหน้าที่ที่ต้องดำเนินการเพื่อจะบำรุงรักษาให้สังคมคงอยู่หรือเกิดเสถียรภาพของสังคม ทั้งสังคมความคงอยู่ของแต่ละส่วนของสังคมสามารถอธิบายหน้าที่ในสังคมโดยรวมได้ สังคมทุกสังคมมีกลไกที่บูรณาการซึ่งกันและกันกลไกหนึ่งที่สำคัญคือ ความเชื่อ ค่านิยม ที่สมาชิกในสังคมมีต่อสังคม

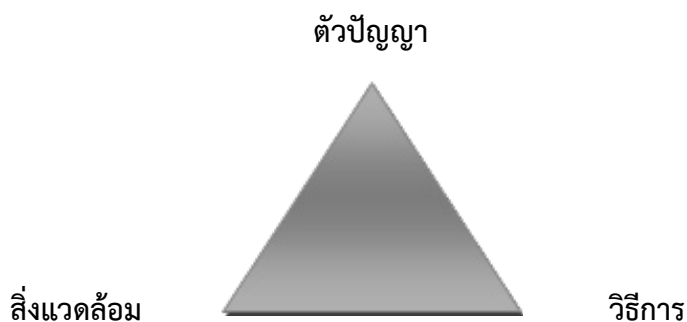
สำหรับรูปแบบการแสดงหุ่นละครเล็ก การบริหารจัดการ และสถานะของนักแสดงและนักดนตรีในนาฏยศาลาหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) สะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนสถานะของนาฏศิลป์และดนตรีไทยจากแบบประเพณีนิยม (Traditionalism) มาเป็นแบบสากลนิยม (Cultural Universality) ที่มีตลาดเป็นปัจจัยกำหนด ในด้านรูปแบบการแสดง การแสดงหุ่นละครเล็กแบบเดิมที่เคยแสดงเป็นเรื่องราวถูกนำมาปรับเปลี่ยนให้เป็นการแสดงในรูปแบบที่ร่วมสมัยในสังคมสมัยใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงการผสมผสานความขัดแย้ง และการต่อรองระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับสังคมทุนนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้สามารถ

ดำรงอยู่ได้ในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมปัจจุบันสอดคล้องกับแนวคิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Wechkama, 2016) ซึ่งเกิดจากพลวัตของวัฒนธรรมที่ขับเคลื่อนโดยกระแสโลกาภิวัตน์ รวมถึงการก่อเกิดกระแสวัฒนธรรมใหม่จากกระบวนการประสานรวม การกลมกลืนทางวัฒนธรรม และการต่อต้าน โดยมีการไหลเวียนเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมผ่าน 5 มิติ ได้แก่ มิติชนชาติพันธุ์วรรณา มิติการสื่อสาร มิติโมโนคติ มิติเศรษฐกิจและการเงิน และมิติการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยี

2. การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่าทางศิลปะการแสดงของหุ่นละครเล็กในประเทศไทย แบบบูรณาการ

2.1) ด้านการอนุรักษ์การแสดงของหุ่นละครเล็ก

สำหรับรูปแบบแนวทางการอนุรักษ์ผู้วิจัยเสนอ 3 แนวทาง ได้แก่ ตัวปัญญา วิธีการ สิ่งแวดล้อม ซึ่งได้เสริมสร้างความนึกคิดให้กับคนรุ่นหลังได้สืบทอดภูมิปัญญาต่อไป ในขณะที่สังคมกำลังมีการพัฒนา เช่นเดียวกับที่กลุ่มคนที่เรียกตนเองว่า โจทหลุยส์ ได้พยายามที่จะสร้างและปลูกฝังความคิดให้กับลูกหลานให้ตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมในประเทศ โดยได้พยายามให้เห็นถึงผลผลิตของสติปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้สรรหาวิธีการสร้างสรรค์ศิลปะขึ้นมาอีกแขนงหนึ่ง นั่นคือหุ่นละครเล็ก และในขณะเดียวกันก็ได้พยายามรักษาสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตในแบบดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุด แม้จะต้องเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงมากมาย แต่ยังคงพยายามปรับตัวเองเพื่อรักษารูปแบบเดิมให้คงอยู่สืบต่อไป ซึ่งถือว่าเป็นการสนับสนุนทางสังคม และมีการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างกลุ่มคนที่เรียกตนเองว่า โจทหลุยส์ และรุ่นลูกหลาน รายละเอียดดังภาพประกอบรูปแบบแนวทางการอนุรักษ์หุ่นละครเล็ก

ภาพประกอบ 1 รูปแบบแนวทางการอนุรักษ์หุ่นละครเล็ก

สอดคล้องกับแนวคิดของ Kahn ซึ่งได้กล่าวว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอย่างมีจุดหมาย ซึ่งรวมถึงสิ่งต่อไปนี้ได้อย่างหนึ่งหรือมากกว่า คือ การแสดงออกถึงความพึงพอใจของบุคคลหนึ่งกับอีกบุคคลหนึ่ง การยืนยันรับรองพฤติกรรมของบุคคล อาจโดยการรับรู้หรือการแสดงออกถึงการยอมรับ การให้ความช่วยเหลือในด้านสิ่งของ เงินทองหรือสิ่งอื่นๆ และแนวคิดของ Cobb ให้แนวคิดว่าการสนับสนุนทางสังคม คือ การที่บุคคลได้รับข้อมูลที่ทำให้ตัวเองเชื่อว่ามีบุคคลให้ความรัก ความเอาใจใส่ เห็นคุณค่ายกย่องเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีความผูกพันซึ่งกันและกันในฐานะที่เป็นเครือข่ายของการติดต่อสื่อสาร และหน้าที่ที่มีต่อกัน (Changkawkam & Patanapongsa, 2015)

2.2) การพัฒนารูปแบบการแสดงหุ่นละครเล็ก

สำหรับการพัฒนารูปแบบการแสดงหุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) ต้องมีกลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์เชิงรุกผ่านช่องทางสื่อต่างๆ เพื่อให้เกิดแพร่กระจายไปยังพื้นที่ต่างๆ ให้ผู้คนเกิดการรับรู้ สนใจมารับชมการแสดง และร่วมอนุรักษ์ ส่งเสริมสนับสนุนศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติสืบไป โดยผ่านช่องทางกระประชาสัมพันธ์ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุชุมชน แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ อย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับงานของ Kopon & Jitpraphai (2013) ได้นำเสนอว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในปัจจุบันมีความผูกพันใกล้ชิดกับสื่อโทรทัศน์เป็นอย่างมาก เนื่องจากโทรทัศน์มีความสามารถในการสื่อสารทั้งภาพ และเสียง สร้างความน่าเชื่อถือด้วยการนำเสนอภาพเหตุการณ์จริงได้อย่างรวดเร็ว ฉับไว และยังมีมนัมน่าใจผู้รับชมได้ลึกซึ้งกว่าสื่อประเภทอื่น และสอดคล้องกับทฤษฎีแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Wannasiri, 1997) ซึ่งปัจจัยต่างๆ เป็นตัวกระตุ้นในการนำความเชื่อของบุคคล หรือการแลกเปลี่ยนการค้าขาย กระจายจากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง โดยแพร่กระจายผ่านช่องทางการสื่อสารรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทำให้วัฒนธรรมเกิดหลังไหลและผสมผสานเชื่อมโยงกันภายใต้ระบบของสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงต้องมีการบริหารจัดการธุรกิจทางวัฒนธรรม หรือนาฏยพณิชยให้สามารถดำเนินกิจการอยู่ได้ เช่น กำหนดราคาค่าจ้างการแสดงหุ่นละครเล็กให้มีมาตรฐานเดียวกัน มีการประเมินผลการแสดงทุกครั้ง ซึ่งสามารถช่วยให้คณะหุ่นละครเล็กได้ทราบข้อบกพร่อง และหาวิธีแก้ไข เพื่อป้องกันข้อผิดพลาดและเป็นการพัฒนาการแสดงในครั้งต่อไป

2.3) การเพิ่มมูลค่าทางศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก

สำหรับการเพิ่มมูลค่าทางศิลปะการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นวิธีการที่จะทำให้คณะการแสดงหุ่นละครเล็ก มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ประกอบการแสดงหุ่นละครเล็ก ให้สามารถเพิ่มรายได้จากการทำธุรกิจการแสดงหุ่นละครเล็ก โดยวิธีการทำธุรกิจจากการจำหน่ายสินค้าที่ระลึกต่างๆ เพื่อให้ผู้ชมได้เห็นความสำคัญของการแสดงหุ่นละครเล็ก เป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับคณะหุ่นละครเล็กที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและใช้ประโยชน์ได้ เช่น เสื้อ หมวก แก้วน้ำ กระเป๋าใส่เอกสาร นาฬิกา จาน ช้อน หุ่นละครเล็กตัวเล็กๆ ที่ตั้งเทียนไข และอื่นๆ โดยมีการออก Gift Voucher ของนาฏยศาลา หุ่นละครเล็ก (โจหลุยส์) ร่วมกับธุรกิจอื่น สอดคล้องกับทฤษฎีการยอมรับสิ่งใหม่ (Maicharoen, 2009) ซึ่งมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในด้านที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น การที่บุคคลหรือกลุ่มยอมรับสิ่งใหม่ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์ในบุคลิกภาพ ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคติ และค่านิยมของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคม ซึ่งมีแหล่งที่มา 3 ประการ คือ การค้นพบ การคิดค้น และการแพร่กระจาย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1) องค์กรและหน่วยงานทางการศึกษา ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และสถานศึกษา สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

1.1.1 การแสดงหุ่นละครเล็ก ได้รับการอนุรักษ์ในรูปแบบการบันทึกองค์ความรู้ที่สมบูรณ์ สามารถนำไปถ่ายทอดให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดความรักและหวงแหนในการแสดงหุ่นละครเล็ก ซึ่งจะนำไปสู่การอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

1.1.2 นักวิชาการด้านการศึกษารวมไปถึงผู้เกี่ยวข้องได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการแสดงหุ่นละครเล็ก และสามารถให้การส่งเสริมและสนับสนุนได้มากยิ่งขึ้น

1.1.3 กระทรวงวัฒนธรรม ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสถานศึกษาต่างๆ ได้แนวทางการอนุรักษ์การแสดงหุ่นละครเล็ก เพื่อให้คงอยู่กับสังคมไทยตลอดไป

1.1.4 สถานศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนควรนำผลการวิจัยไปบูรณาการกับการเรียนการสอนการแสดงหุ่นละครเล็ก ในรายวิชาอื่นๆ ที่สามารถใช้ร่วมกันได้จะเป็นการสืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็กไว้ได้ต่อไป

1.2) คณะหุ่นละครเล็ก สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

1.2.1 คณะหุ่นละครเล็ก นำข้อมูลในการพัฒนารูปแบบการแสดงหุ่นละครเล็ก ให้ดำรงอยู่คู่สังคมไทยและเป็นที่รู้จัก

1.2.2 คณะหุ่นละครเล็ก ได้วิธีและแนวทางในการเพิ่มมูลค่าในการแสดงหุ่นละครเล็กแบบ Must See นอกจากนี้ยังสามารถนำบริบทต่างๆ มาทำเป็น แผนธุรกิจเชิงนาฏยพณิชย์ รวมทั้งแผนการประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของประเทศ

1.2.3 ผลจากการวิจัยในครั้งนี้จะทำให้คณะหุ่นละครเล็ก ได้สืบทอดการแสดงหุ่นละครเล็ก ซึ่งเป็นการแสดงของชาติต่อไป และพัฒนาไปสู่สายตาของชาวต่างชาติ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์และคุณค่าในหลายด้าน

1.2.4 สามารถนำเอาศิลปวัฒนธรรมมาออกแบบในรูปแบบของ Gammer

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1) ควรศึกษาและบันทึกท่าเต้นหุ่นละครเล็ก ลีลาการเชิดหุ่นละครเล็ก จากบรมครูผู้ใหญ่ เพื่อมรดกของแผ่นดินไว้สำหรับเป็นตัวอย่างในการศึกษาต่อไป

2.2) ข้อมูลที่เกี่ยวกับศิลปะทุกอย่างนั้นเชื่อมต่อกันไม่ว่าวิจิตรศิลป์ นาฏศิลป์ ศีตศิลป์ ขึ้นอยู่กับงานที่จะนำมาผสมผสาน หากเป็นงานร่วมสมัย จะต้องหาแกนที่เป็นจิตวิญญาณร่วมสมัยในแต่ละอนุของงานแต่ละประเภทแล้วนำมารวมกัน ศิลปะการแสดงจะอยู่ได้ต้องมีตัวตนสามารถตอบสนองผู้คนในยุคปัจจุบันได้ หากหุ่นละครเล็กอยู่ด้วยความรู้สึกที่รัฐต้องช่วยเหลือ ต้องมีการโอบอุ้มและสืบทอดนั้นแสดงว่าหุ่นละครเล็กไม่มีตัวตน หุ่นละครเล็กจะต้องมีหน้าที่ทางสังคมมากกว่าแค่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเหมือนกับที่ภาพยนตร์ทำได้ บางครั้งการติดอยู่กับชนบทที่เต็มไปด้วยข้อห้าม ความศักดิ์สิทธิ์ จะเป็นการตอกย้ำถึงหนทางหายนะ เพราะศิลปะใดๆ ก็ตามต้องตอบสนองความร่วมมือและสังคมนั้นๆ ได้

2.3) การตอบโจทยความเป็นไทยที่จะก้าวไปสู่ความเป็นสากล จะนำเสนอเพียงความอลังการ ความวิจิตรอย่างเดียวไม่ได้ ต้องอาศัยเนื้อหาที่เข้าใจร่วมกัน เช่น พระยม ตัวแทนแห่งความตาย และการพลัดพราก จะตีความได้ทุกชาติ ผ่านการสังเคราะห์ที่ตัวจิตวิญญาณ ไม่ใช่เพียงแค่นำกรอบบางส่วนมาครอบศิลปวัฒนธรรมไทย ต้องมีแกนเชื่อมทุกส่วนตาม Deconstruction โดยเนื้อหาของการแสดงต้องตอบโจทยการเติมเต็มในความเป็นมนุษย์ให้ได้ และเป็นศิลปะเพื่อรับใช้สังคม เช่น Art Therapy

2.4) ศิลปะเป็นการจินตนาการนึกฝันของมนุษย์ภายใต้เงื่อนไขต่างๆ หลายครั้งที่สามารถทำให้สภาพจิตของผู้จินตนาการดีขึ้น โดยที่ปัจจุบัน Drama Therapy เป็นที่ยอมรับว่าเป็นตัวเสริมในการบำบัดโรคได้บางอย่างได้ สามารถปรับมาใช้กับสังคมได้เป็นอย่างดี สร้างให้เกิดความสบายใจ การเปิดให้มีจินตนาการมากขึ้น นอกเหนือจากประโยชน์ทางจิตเวช แล้วยังสามารถนำมาใช้กับเด็กออทิสติกได้จริง

2.5) หุ่นละครเล็กต้องสามารถยืนอยู่ด้วยศักดิ์ศรีของตัวเอง โดยต้องไม่เน้นขนบ ควรจะมีวิธีการสืบทอดที่ไม่ต้องขึ้นอยู่กับรัฐบาล หรือองค์กรแต่ควรจะมาจากความเข้มแข็งของผู้สร้างงานและพัฒนางานของตนเองไปพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและไม่ย่อท้อและอย่าแปลงวิถียุคไปทีอื่น ศิลปะจะสืบทอดได้ด้วยตัวของมันเอง ขณะที่ศิลปะเป็นสิ่งที่มีความเป็นจิตวิญญาณของมนุษย์ ดังนั้นการพัฒนาต้องสอดคล้องกับการสร้างความเข้มแข็งทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน

2.6) ควรมีการศึกษาคณะหุ่นละครเล็กสายตรงที่แยกสาขาออกไป โดยเน้นลักษณะที่แตกต่างกันในการแสดง การบริหารจัดการงานแสดง อุปสรรคและปัจจัยที่ทำให้คณะประสบผลสำเร็จ เช่น คณะนาฏราช หุ่นละครเล็ก หุ่นละครเล็ก คลองบางหลวง คณะค่านาย เป็นต้น

2.7) นาฏยพณิชยที่จัดแสดงเกี่ยวข้องกับทางวัฒนธรรม ถือเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และยังมีส่วนช่วยในการเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงามของไทยให้นานาชาติได้รับรู้ อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมและสืบทอดให้แก่คนในชาติเกิดความภาคภูมิใจและร่วมกันรักษาวัฒนธรรมอันดีงามนี้สืบต่อไป ดังนั้นจึงสมควรที่จะได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะสถาบันการศึกษาที่สอนหลักสูตรวัฒนธรรม ควรร่วมมือเป็นภาคี เครือข่าย ผลักดันและส่งเสริมให้เป็นระบบ โดยวางไว้เป็นนโยบาย พันธกิจ และยุทธศาสตร์หลัก อย่างเป็นระบบโดยไม่ทำให้เสียรูปแบบความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมไป

References

- Changkawkam, Udomgarn., & Patanapongsa, Narinchai. (2015). The Development of Knowledge and Appreciation in Lanna Dancing Art among Students in Provincial Secondary School in Lamphun and Lumpang Province. *Journal of Cultural Approach*, 16(30), 15–27.
- Chantavanich, Supang. (2010). **Qualitative Research Methodology**. 18th ed. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Chantavanich, Supang. (2011). **Data Analysis in Qualitative Research**. 10th ed. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Chotsatein, Kasinee. (1981). **Puppet**. 17th ed. Bangkok: Printing Company.
- Gophon, Gandamas., & Jitprapai, Supatcharajit. (2013). The Role of Retro Drama in Disseminating and Conserving Thai Cultural Heritage. *Journal of Cultural Approach*, 14(26), 57–69.
- Maicharoen, Prachak. (2009). **The Conservation and Development of the Performance Patterns of the Local Puppet in the Central Part of Thailand**. Mahasarakham University.
- Navikmul, Anek. (2004, June 4). Kru Grae Suptawanich gave Birth Puppet. *Nation*, 12, 52
- Phlainoi, Sombat. (1984). **Thai Encyclopedia**. Thammasarn Printing.
- Posayakrit, Chakrabhand. (1986). **Thai Puppet**. Bangkok: Amarin Printing.
- Talcott, P. (1991). **Theorist of Modernity**. London: SAGE.
- Wannasiri, Niyaphan. (1997). **Social Anthropology and Tradition**. Bangkok: Faculty of Social Sciences, Thammasat University.
- Wechkama, Thitisak. (2016). **Concept Theory Cultural**. Faculty of Cultural Science, Mahasarakham University.